

**Ба Шурои диссертатсионии 6D.KOA-018-и
назди Донишгоҳи миллии Тоҷикистон**

ТАҚРИЗИ

роҳбари илмӣ ба таҳқиқи диссертатсионии Холмуродзода Фазлиддин Шомаҳмад дар мавзӯи «Нақши шартномаҳои байналмилалӣ дар танзими муносибатҳои хусусӣ-ҳуқуқӣ бо унсури хориҷӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон», барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзоди илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯйи ихтисоси 12. 00. 03 - Ҳуқуқи граҷданӣ; ҳуқуқи соҳибкорӣ; ҳуқуқи оилавӣ; ҳуқуқи байналмилалӣ хусусӣ пешниҳод шудааст.

Мубрамияти мавзӯи диссертатсионии Холмуродзода Ф.Ш., аз аҳамияти афзояндаи ҳамкориҳои байналмилалӣ, ҷаҳонишавии муносибатҳои иқтисодӣ, ҳуқуқӣ ва иҷтимоӣ, инчунин зарурати мутобиқсозии низоми ҳуқуқи милли ба стандартҳои байналмилалӣ бармеояд.

Дар шароити ҷаҳонишавӣ, муносибатҳои хусусӣ-ҳуқуқӣ бо унсури хориҷӣ (масалан, шартномаҳои тиҷоратӣ, сармоягузорӣ, никоҳ ё мерос бо иштироки шаҳрвандони хориҷӣ) афзоиш ёфтааст. Шартномаҳои байналмилалӣ (конвенсияҳо, созишномаҳои дучониба ва бисёрҷониба) барои танзими ин муносибатҳо ҷаҳорҷӯбаи ҳуқуқӣ фароҳам меоранд.

Тоҷикистон ҳамчун узви созмонҳои байналмилалӣ (СММ, СҲШ, ИДМ) ва имзокунандаи шартномаҳои зиёди байналмилалӣ ба таври ғайрӣ дар равобити иқтисодӣ ва ҳуқуқӣ иштирок мекунад. Ин шартномаҳо барои ҳифзи манфиатҳои шаҳрвандон ва ширкатҳои тоҷик дар муносибатҳои трансмиллӣ, аз қабili савдои хориҷӣ, сармоягузорӣ ва ҳамкориҳои технологӣ муҳиманд.

Шартномаҳои байналмилалӣ ба ҳамроҳангсозии қонунгузори Тоҷикистон бо меъёрҳои байналмилалӣ мусоидат мекунанд. Масалан, шартномаҳо дар бораи ҳифзи сармоя, танзими муноқишаҳои ҳуқуқӣ ё эътирофи ҳуҷҷатҳои шаҳрвандӣ (ба мисли Конвенсияи Гаага) барои соддагардонии муносибатҳои хусусӣ-ҳуқуқӣ бо унсури хориҷӣ кӯмак мерасонанд.

Шартномаҳои байналмилалӣ барои ҳифзи ҳуқуқи шаҳрвандони Тоҷикистон ва ширкатҳои он дар хориҷа, инчунин шаҳрвандони хориҷӣ дар Тоҷикистон нақши калидӣ доранд. Масалан, созишномаҳои дучониба оид ба пешгирӣ аз андозбандии дукарата ё конвенсияҳо дар

бораи эътирофи қарорҳои судӣ ба устувории муносибатҳои хусусӣ мусоидат мекунанд.

Шартномаҳои байналмилалӣ, аз қабili созишномаҳои сармоягузори ва имтиёздихӣ, барои ҷалби сармояи хориҷӣ ба Тоҷикистон ва таъмини амнияти ҳуқуқии сармоягузoron муҳиманд. Ин созишномаҳо муносибатҳои хусусиро бо унсури хориҷӣ танзим карда, ба рушди иқтисоди миллӣ мусоидат мекунанд.

Муносибатҳои хусусӣ-ҳуқуқӣ бо унсури хориҷӣ аксар вақт бо муноқишаҳои ҳуқуқӣ (масалан, интиҳоби қонунгузории татбиқшаванда ё юрисдиксияи суд) рӯ ба рӯ мешаванд. Шартномаҳои байналмилалӣ, ба мисли Конвенсияи Вена оид ба ҳуқуқи шартномаҳои байналмилалӣ (1969) ё Конвенсияи Рим (1980), барои ҳалли чунин муноқишаҳо меёриҳои ягона пешниҳод мекунанд.

Бо назардошти вобастагии Тоҷикистон ба муносибатҳои хориҷӣ дар соҳаҳои тиҷорат, энергетика, нақлиёт ва муҳоҷирати меҳнатӣ, шартномаҳои байналмилалӣ барои танзими муносибатҳои хусусӣ-ҳуқуқӣ бо иштироки субъектҳои хориҷӣ заруранд. Масалан, созишномаҳо дар бораи ҳифзи ҳуқуқи муҳоҷирони меҳнатӣ ё эътирофи шаҳодатномаҳои таҳсилот ба шаҳрвандони Тоҷикистон имкон медиҳанд, ки дар хориҷа фаъолият кунанд.

Мавзӯи мазкур аз он ҷиҳат муҳим аст, ки шартномаҳои байналмилалӣ на танҳо асоси ҳуқуқии муносибатҳои хусусӣ-ҳуқуқӣ бо унсури хориҷиро ташкил медиҳанд, балки ба рушди иқтисодӣ, ҳифзи ҳуқуқи шаҳрвандон ва таҳкими мавқеи Тоҷикистон дар арсаи байналмилалӣ мусоидат мекунанд. Омӯзиши ин мавзӯ барои тақмили қонунгузории миллӣ, баланд бардоштани сатҳи ҳамкориҳои байналмилалӣ ва таъмини амнияти ҳуқуқии субъектҳои муносибатҳои хусусӣ зарур аст.

Холмуродзода Фазлиддин Шомаҳмад солҳои 2009-2013 дар факултети таърих ва ҳуқуқи Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав таҳсил намудааст. Соли 2013 ба факултети ҳуқуқшиносии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон зинаи магистратура дохил шуда ва соли 2014 дар асоси шартномаи дучонибаи Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Федератсияи Руссия оид ба таҳсили мубодилавӣ ба Донишгоҳи дӯстии халқҳои Федератсияи Руссия интиқол ёфта, соли 2015 ин муассисаи бонуфузи хориҷро аз рӯйи ихтисоси ҳуқуқшиносии байналмилалӣ хатм намудааст.

Мавсуф пайи корҳои илмӣ буда, дар мавзуи “Нақши шартномаҳои байналмилалӣ дар танзими муносибатҳои хусусӣ-ҳуқуқӣ бо унсури

хориҷӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон” таҳқиқот бурда истодааст. Зиеда аз 18 мақолаҳои илмиаш дар маҷаллаҳои илмӣ дохилию хориҷӣ рӯйи нашр омадаанд. Аз моҳи январи соли 2016 то 2024 ҳамчун омӯзгор дар Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав кор кардааст. Аз 1-уми октябри соли 2024 ба ҳайси мутахассиси пешбари Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон фаъолият дорад.

Кори диссертатсионии Холмуродзода Ф.Ш. аз муқаддима, 3 боб, 6 зербоб, хулоса, тавсияҳо ва рӯйхати адабиёти истифодашуда иборат мебошад.

Дар муқаддима мубрамии мавзӯи таҳқиқи диссертатсионӣ асоснок карда шуда, дараҷаи омӯзиши масъалаи илмӣ арзёбӣ гардида, объект ва мавзӯи таҳқиқ, ҳадаф ва вазифаҳои он, асосҳои назарӣ ва методологӣ, наwgониҳои илмӣ, аҳаммияти назариявӣ ва амалӣ муайян карда шудаанд.

Дар боби якум «Масоили назариявии табиати ҳуқуқии шартномаи байналмилалӣ дар низоми танзими муносибатҳои хусусӣ-ҳуқуқии фаромарзӣ» Масоили назариявии табиати ҳуқуқии шартномаи байналмилалӣ дар низоми танзими муносибатҳои хусусӣ-ҳуқуқии фаромарзӣ ба хусусияти дугонаи онҳо вобаста аст. Шартномаи байналмилалӣ ҳамчун воситаи ҳуқуқии танзимкунандаи муносибатҳои хусусӣ бо унсури хориҷӣ баромад мекунад. Табиати он дар мувозинати байни мухторияти иродаи тарафҳо ва меъёрҳои императивии байналмилалии хусусӣ зохир мегардад.

Аз нигоҳи назариявӣ, шартномаҳои байналмилалӣ дар доираи ҳуқуқи байналмилалии хусусӣ амал мекунанд, ки интиҳоби қонунгузорино аз ҷониби тарафҳо ё мувофиқи шартномаҳои байналмилалӣ, ба монанди Конвенсияи Рим (1980) муайян мекунад. Онҳо на танҳо созишномаи тарафҳоро инъикос мекунанд, балки ба ҳамроҳангсозии низомҳои ҳуқуқии гуногун мусоидат намуда, низоъҳои юрисдиксиониро пешгирӣ мекунанд.

Масъалаи муҳими назариявӣ ин муайян кардани ҳудуди озодии шартномавӣ ва риояи манфиатҳои ҷамъиятӣ мебошад. Шартномаҳо бояд ба меъёрҳои ҳатмии давлатҳои алоқаманд ва принципҳои умумии ҳуқуқи байналмилалӣ мувофиқ бошанд. Инчунин, табиати ҳуқуқии онҳо ба масъалаҳои эътирофи байналмилалӣ ва иҷрои қарорҳои судӣ вобаста аст, ки устувории муносибатҳои фаромарзиро таъмин мекунад.

Дар боби дуюм «Нақш ва хусусиятҳои шартномаи байналмилалӣ дар танзими муносибатҳои маданӣ-ҳуқуқӣ ва оилавӣ-ҳуқуқӣ бо унсури хориҷӣ» баррасӣ шудааст. Шартномаи байналмилалӣ дар танзими

муносибатҳои маданӣ-ҳуқуқӣ ва оилавӣ-ҳуқуқӣ бо унсури хориҷӣ нақши муҳим дорад. Ин шартномаҳо асосҳои ҳуқуқии ҳамкориҳо байни субъектҳои давлатҳои гуногун муқаррар намуда, муносибатҳои хусусӣ, аз қабili тижорат, никоҳ, мерос ва ғайраҳо танзим мекунанд. Хусусияти асосии онҳо дар мавҷудияти унсури хориҷӣ, яъне иштироки шахрвандони хориҷӣ, қонунгузориҳои давлати дигар ё ҷойгиршавии объект дар хориҷа мебошад.

Шартномаҳои байналмилалӣ, ба мисли Конвенсияи Гаага оид ба ҳуқуқи оила (1978) ё Конвенсияи СММ оид ба хариду фурӯши байналмилалии молҳо (1980), меёрҳои ягонаро барои ҳалли баҳсҳо ва муайян кардани салоҳият муқаррар мекунанд. Онҳо бартарияти қонунгузориҳои интиҳобшудаи тарафҳо ё меёрҳои муқаррарнамудаи шартномаҳо таъмин намуда, низоъҳои ҳуқуқиро пешгирӣ мекунанд.

Дар муносибатҳои оилавӣ-ҳуқуқӣ шартномаҳо масъалаҳои никоҳ, талок, ҳуқуқи кӯдакон ва алиментро танзим мекунанд, ки барои ҳифзи манфиатҳои тарафҳо дар сатҳи байналмилалӣ муҳим аст. Ин шартномаҳо ҳамоянгии низомиҳои ҳуқуқиро таъмин намуда, монеаҳои фарҳангӣ ва ҳуқуқиро бартараф мекунанд ва ба рушди муносибатҳои устувори байналмилалӣ мусоидат менамоянд.

Дар боби сеюм «Хусусиятҳои шартномаи байналмилалӣ дар танзими муносибатҳои меҳнатӣ-ҳуқуқӣ ва муҳофизатӣ-маданӣ бо унсури хориҷӣ» баррасӣ шудааст. Шартномаи байналмилалӣ дар танзими муносибатҳои меҳнатӣ-ҳуқуқӣ ва муҳофизатӣ-маданӣ бо унсури хориҷӣ хусусиятҳои хос дорад. Дар муносибатҳои меҳнатӣ, онҳо меёрҳои ҳуқуқи меҳнатро бо назардошти унсури хориҷӣ, ба мисли қор дар хориҷа ё шартнома бо қорфармои хориҷӣ, танзим мекунанд. Шартномаҳо, аз қабili Конвенсияҳои Созмони Байналмилалии Меҳнат (ILO), ҳуқуқи қоргаронро, аз ҷумла шароити қор, музди меҳнат ва ҳифзи иҷтимоиро, муайян мекунанд. Хусусияти асосӣ интиҳоби қонунгузориҳои татбиқшаванда ва ҳалли низоъҳо тавассути созишномаҳои дучониба ё бисёрҷониба мебошад.

Дар муносибатҳои муҳофизатӣ-маданӣ, шартномаҳои байналмилалӣ, ба монанди Конвенсияи Гаага оид ба созишномаҳои интиҳоби суд (2005), масъалаҳои салоҳияти судҳо, эътирофи қарорҳо ва иҷрои онҳоро танзим мекунанд. Онҳо барои муайян кардани юрисдиксия ва пешгирии низоъҳои ҳуқуқӣ кӯмак расонида, ба тарафҳо имкон медиҳанд, ки қонунгузориҳои татбиқшавандаро интиҳоб кунанд. Хусусияти муҳим риояи меёрҳои ҳатмии байналмилалӣ ва

ҳамоҳангсозии низомҳои ҳуқуқии гуногун аст, ки монеаҳои марзиро бартараф мекунад. Ин шартномаҳо устувории ҳуқуқӣ ва ҳифзи манфиатҳои тарафхоро дар сатҳи байналмилалӣ таъмин менамоянд.

Дар хулоса ва пешниҳодҳо натиҷаҳои асосии таҳқиқи илмӣ ҷамъбаст гардидаанд.

Нуктаҳои илмӣ ва натиҷаҳои диссертатсия илман асоснок буда, бо далелҳои муътамади назариявӣ-методӣ ва таҳлилӣ мустаҳкам карда шудаанд. Мухтавои асосии диссертатсия дар мақолаҳои илмӣ нашргардида ва баромадҳои муаллиф дар конфронсҳои сатҳи гуногун инъикос ёфтаанд.

Хулоса, диссертатсияи Холмуродзода Фазлиддин Шомаҳмад дар мавзӯи «Нақши шартномаҳои байналмилалӣ дар танзими муносибатҳои хусусӣ-ҳуқуқӣ бо унсури хориҷӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» ба талаботи Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ (қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, №267) ва Дастурамал оид ба тартиби барасмиятдарории диссертатсия ва автореферати диссертатсия (қарори Раёсати Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 31 марти соли 2021, №3) ҷавобгӯ буда, ҷиҳати сазовор гардидан ба дараҷаи илмӣ номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯйи ихтисоси 12. 00. 03 - Ҳуқуқи граждани; ҳуқуқи соҳибкорӣ; ҳуқуқи оилавӣ; ҳуқуқи байналмилалӣ хусусӣ барои Ҷимоя пешниҳод карда мешавад.

Роҳбари илмӣ:

Ректори Донишқадаи омӯзгорӣ
Тоҷикистон дар ноҳияи Рашт
номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ, дотсенти
кафедраи ҳуқуқ ва идораи давлатии
факултети таърих ва ҳуқуқ

Рачабзода М.Н.

Имзои Рачабзода М.Н.-ро тасдиқ мекунам.

Сардори РК ва КМ ДОТ дар н.Рашт

Шодизода Н.М.

“13” “05” 2025

Суроға: 735450, Ҷумҳурии Тоҷикистон, ноҳияи Рашт, шаҳраки Фарм,
кӯчаи Э. Муҳиддин 63, Email: dot.rahst@mail.ru, Тел: (8) 313121, Факс: (8)
313112103, Сомонаи расмӣ: www.dotr.tj